

genten bör lära sig att med varsam hand och utan onödigt yttre våld tända den heliga elden samt inspirera sina medtjänare i hymnsången att, gripna av hymnens strofer, från musikens offeraltare höja sin själ i helig andakt till den Eviges tron. Detta sker icke genom stora later och starka ord. Det sker genom ödmjukt tjänande. Försjunknen i musiken själv, vinner dirigenten den bästa inställningen för att kunna giva hymnsången dess rätta karaktär: en religiös högtid, en sann och levande gudstjänst. Teknik är god och nödvändig. Men med teknik ensamt kan ingenting rätt tolkas.

Slutligen ber jag få påpeka en omständighet, som bör ta respektive organisters och kantorsers verksamhet i anspråk, även där de icke samtidigt äro lärare i skola.

Det inträffar, som bekant, icke så sällan att lärare tillsättas i skolan även på landsbygden, vilka icke äga någon musikalisk förmåga och följaktligen icke med bästa vilja kunna åstadkomma en musikalisk prestation av något slag. I detta fall ligger det nära till hands, att organisten-kantorn, som brukar företräda den musikaliska bildningen i sin ort, får ingripa hjälpende och stödjande. För den kyrkliga musiken vore en dylik fackundervisning av bestående värde, därest kyrkomusikern vinnlägger sig om att jämväl bli en god undervisare. Med de hjälpmedel, som äro till finnandes, bör god kyrkomusik kunna även i fortsättningen förberedas i våra skolor, om alla goda krafter enas att draga sitt strå till stacken för det helas väl.

Det har icke varit meningen och icke heller möjligt att på de korta minuter, som anslagits till denna framställning, allsidigt och uttömmande behandla detta rika ämne. Jag har endast velat peka på förhållanden, som snart komma att inträda, och som i sig innebära en fara att förlora ett för kyrkosången omistligt stöd: skolan. Det har också synts mig behöfligt att peka på ett eller annat arbetsområde, där den goda viljan och det musikaliska nitet och kunnandet i förening kunna icke endast förekomma denna fara utan även föra kyrkomusiken framåt med enkla, för flertalet tillgängliga medel. Till förverkligande av detta mål kunna Sveriges organister och kantorer verksamt bidra. Låt oss, med blicken fäst på kyrkomusikens framtid i vårt land, räcka varandra händerna och gemensamt inför detta heliga verk försäkra: Vi vilja alla vara med!

O. Holmberg.

Församlingssången.

I. *)

Efter att inledningsvis ha framhållit att frågan om åstadkommande av en livaktig församlingssång ej låter sig lösas genom enbart musiktekniska åtgärder utan på det närmaste sammanhänger med församlingens, det sjungande subjektets, beskaffenhet, framställde tal. fyra församlingstyper,

*) *Kyrkoherde Allards inledningsanförande meddelas här i av honom själv verkställt sammandrag. Läsarna hänvisas även till hans uppsatser i Tidskriften: 1926 sid. 49 ff. och 85 ff. samt 1927 sid. 97 ff.*

där sången i regel vore god: den schartauanska, gammalkyrkliga, unglyrkliga och frikyrkliga. Det lika och gemensamma för dessa typer var en mera utpräglad samhörighetskänsla omkring de religiösa värdena än vad fallet är med en "anhopning" av människor å ett kyrkorum, där större delen är mer eller mindre likgiltig för vad som förehaves. Efter att på förevarande förhållanden ha tillämpat Le Bons teori att "livet i en massa trycker ned det individuella själslivets nivå och sänker de högre individerna till de lägres ståndpunkt" samt Mc Dougalls sats att inom för det hela ansvarsställande grupper "det mänskliga själslivet även kan slå ut i sin finaste blomning och resa sig till en höjd, som den isolerade individen aldrig skulle kunna nå", framställde tal., att en mera permanent livaktig församlingssång vore närmast beroende av kollektiva psykologiska faktorer i enlighet med tvenne lagar: 1) *sånglusten och samhörighetskänslan gå parallellt med varandra, d. v. s. ju starkare solidaritet, dess kraftigare sång, ju svagare solidaritet, dess mattare sång*; 2) *sånglusten och solidariteten bero alltid av en bärande idé*. Dessa lagars allmängiltighet sökte tal. uppvisa med exempel från även utomreligiöst håll, såsom franska revolutionen och "marseljäsen", den modärna arbetarrörelsen och dess kampsånger. De faktorer, som skapa solidaritet med en bärande idé som grund, äro *kamp och seger*. Därför bliva förföljelse- och nödtider med därur följande segertider framför allt sångtider. Det mest klassiska exemplet härpå torde vara, när vår kyrkofader Augustinus och hans trosförvanter höllos inneslutna i en kyrka av de arianska hoparna, men just genom den gemensamma sångens makt, som avväpnade de belägrande, räddades från undergång. Alla reformations- och väckelsetider kunna lämna liknande belägg. Solidariteten aktualiseras därvid till "ett kollektivt medvetande". De av idén hänfödda människorna bliva "såsom myrorna i stacken, i själva verket blott *ett enda medvetande i handling* liksom de olika cellerna och fibrerna i ett däggdjurs hjärna".

Det sjungande subjektet, församlingen, bör vara såsom "ett helt av levande lemmar". Även om vi icke nu leva i sådana storhetstider, som våra fäder stundom fingo vara med om, gäller det för kyrkomusikens utövare att troget arbeta i sin gärning, ej förgätande sin samhörighet med Guds kyrka i Sveriges land, så att allt må ske till "Guds ära och församlingens uppbyggelse". Huru mörkt det än stundom må se ut, en sådan gärning i sångens och kyrkans tjänst sker aldrig förgäves.

F. M. Allard.

II.

För oss kyrkomusici är spörsmålet om församlingssången en viktig angelägenhet. Detta bevisas bäst därav, att ämnet ofta föres på tal, antingen man och man emellan, i tidskrifter eller, som nu, vid något möte.

Vi känna så väl denna frågas läge. *Huru skall man kunna åstadkomma ett mera livaktigt och allmänt deltagande i församlingssången?*

Befinner sig då församlingssången verkligen i ett så beklagansvärt läge? frågar kanske någon.

Utän tvekan torde man, då man ser saken i stort, kunna fastslå, att sången vid våra gudstjänster från sin ursprungliga ställning sjunkit ned

till att bli en obetydlighet. Det låter som en saga att höra någon gammal organist berätta från forna dar. — Ja, då — på den tiden, sade nyligen en 75-åring till mig, då var kyrkan full med folk, och man sjöng med i psalmerna. Då var det sång i kyrkan — men nu.

Granska vi närmare förhållandena i våra dagars kyrkor, så förefinnes givetvis icke överallt samma tillbakagång. Det torde inte vara omöjligt att komma till en eller annan kyrka, där församlingssången är impone- rande, där den fulltaliga menigheten med psalmbok i handen gläder sig åt att få delta.

Men troligare är, att man oftare skulle kunna påvisa att församlings- sången är eller i det närmaste kan sägas vara utdöd.

För min egen del har jag sällan under min tjänstetid haft förmånen att glädjas av församlingens sång. Mitt vittnesbörd måste bli av det dystrare slaget.

En bild från kyrkan! Det är julmorgon med all den stämning, som högtiden för med sig. Templet rymmer bortåt 2,000 åhörare och varje plats är upptagen. (Kanske gör man den reflektionen, att stora flertalet icke varit tillstädes sedan förra julen). Men i varje fall — det ser så högtidligt ut, och man väntar, att menigheten skall känna det så, när ps. 55 brusar ut över kyrkan. Så långt organistens öga når, ser han endast slutna munnar, och inte förmår han upptäcka en psalmbok i någons hand. Så illa är det ställt. Organisten och kyrkokören få med uppbyggande av alla krafter försöka att rädda *psalmsången* från att dö. *Församlings- sången* är redan avlivad — hur det nu har gått till.

Är inte detta en bild, som många känna till? I varje fall har jag flera gånger sett den.

Det tillkommer inte mig att här försöka angiva några orsaker till det förfall, som faktiskt kan påvisas. Så mycket kunde väl ändå sägas, att föga anledning förefinnes att ge den kyrkomusikaliska utvecklingen skuld till det skedd. Samtidigt vill jag dock betona, att vårt spörsmål torde vara så pass djupt och svårlöst, att vi icke enbart med oss kyrko- musici tillbuds stående medel kunna finna en fullgiltig lösning. I annat fall borde förhållandena i denna stund vara ljusare efter det påtagliga intresse och arbete, som kyrkomusikerkåren hittilldags nedlagt.

Huru skall man nu förfara vid det arbete, som skall leda till tydliga resultat? Jag skulle då vilja peka på några punkter, som, rätt påverkade, kunna bli till framgång i våra strävanden. Jag vill betona, att det inte kan bli fråga om att komma med något nytt eller överhuvud taget med något ofelbart medel, som hjälper vem som helst. Är någon intresserad av spörsmålet, så finner han säkert det, som hjälper just på den platsen i den församlingen. Arbetets svårighetsgrad måste i viss mån sägas vara be- roende på församlingens storlek. Det förefaller mig, som om arbetet i våra flesta församlingar — alltså de, som hålla en folkmängd av c:a 2— 3,000 inv. skulle kunna bedrivas med framgång. Själv har jag under de senaste åren tjänstgjort i en landsförsamling på 11,000 inv., där myc- ket behöfve göras, men inte heller där behöfve man misströsta om att nå folket.

Ett första villkor för att församlingssången icke skall försvinna är, att

man icke förbiser den rent uppfostrande delen. Man måste läras att sjunga. Man kan väl knappast påstå att gudstjänsten i kyrkan är det lämpliga tillfället härför.

Det är till en början skolorna, som skola giva barnen det mesta möjliga av psalmsång.

Ett osökt tillfälle är ju morgonbönen, som skall börja och sluta med psalmsång. Vidare förordar folkskolans undervisningsplan, att kristendomslektionen inledes och avslutes med psalmsång. De, som önska, ha även tillfälle att vid läsdagens slut sjunga en psalmvers. Till sist har ju skolan den ordinarie sångtimmen, då psalmer skola inläras.

Tyvärr stöta vi inom skolans område på den svårigheten, att ett stort antal lärare äro mycket svaga både sångare och orgelspelare. Jag vill inte närmare gå in på det. Men just för dessa och även andra skulle jag vilja framhålla betydelsen av att arbeta målmedvetet. Härtill hör att föra en förteckning över genomgångna psalmer, att med lämpliga mellanrum inlära en ny psalmmelodi, att inte släppa den nya psalmen förrän den är insjungen. Under skoltidens 6 år måste då ett rätt stort antal psalmmelodier kunna medhinnas.

När barnen komma i konfirmationsskolan yppar sig osökt tillfälle att utöka deras kunskaper i psalmsång. Huru det nu förhåller sig härmed, är mig obekant, men min erfarenhet är, att denna tid försummas i det avseendet. Kanske förefinnas även här vissa svårigheter. En öövertvinnerlig sådan är ju, att gossarna vid den tiden inträda i målbrottet, men så ha vi då flickorna att tänka på.

Kanske är det heller inte så lätt att anordna sångtimmen i nattvardsskolan så, att den passar för läraren-kantorn, som ju mestadels har sin skola att sköta vid samma tidpunkt. — Emellertid — jag tror att det förbises, att ungdomen i konfirmationsskolan kan och måste undervisas även i psalmsång. Själv har jag rönt den erfarenheten, att bli bemött med oförstående av vederbörande präst, när jag erbjudit min hjälp.

Jag har dröjt vid dessa båda detaljer, *barndomsskolan* och *konfirmationsskolan*, ty de äro helt visst av grundläggande betydelse för uppfostran till *förståelse för* och *utförande av* sådan psalmsång, som vi vill höra vid våra gudstjänster.

Det uppfostrande momentet är emellertid icke slut härmed. De vuxna, som besöka våra gudstjänster utan att vare sig medtaga psalmbok eller göra min av att deltaga i sången, måste på ett eller annat sätt läras att sjunga.

Huru skall något sådant kunna ske? frågar någon.

Det måste ske så, att prästen och kantorn komma överens om att göra ett besök i någon del av församlingen. Det kungöres i tid, att det i skolhuset eller annan lämplig lokal skall anordnas en *sånggudstjänst* eller vad man vill kalla det och därvid betonas, att ingen får glömma att medtaga psalmbok. Vid detta tillfälle skall prästen inrikta sig på att föra sina åhörare närmare psalmerna; han bör i all korthet tala om den eller den psalmen, om en grupp av psalmer o. s. v. och det hela fullständigas med att vissa av dem sjungas.

Jag är övertygad om, att detta är ett sätt att locka fram sång. Ty i

själva verkét önskar nog var och en att kunna medverka på sitt sätt och med sin ringa förmåga, men det gäller att få dem därhän.

Tyvärr kan jag icke peka på någon egen praktik av mitt förslag. För ungefär ett år sedan reste jag med en av församlingens komministrar till en aftongudstjänst i ett skolhus. Skolsalen var till trängsel fylld av dem, som verkligen kommit tillstädes för att få del av Ordet. Men — när psalmerna skulle sjungas, då var allt tyst.

Det var då, som tanken väcktes hos mig: Dessa människor äro likt hjälplösa varelser, som måste ledas till rätta, och det är vår skyldighet att hjälpa dem — men det måste ske på ett särskilt sätt. Jag tror, att både de och vi skulle få glädje därav.

Då det överhuvud taget gäller att föra ett framgångsrikt arbete på församlingssångens höjande, så är det en absolut nödvändighet, att präst och kantor känna ett gemensamt ansvar härutinnan. Men huru många anledningar kunna icke uppräknas, som förorsaka, att resultatet onödigtvis försämras eller att kanske intet göres. Och mer än bedröfligt är att höra de fall, där de båda, som borde samarbeta som bröder, istället inta en nästan fientlig hållning gent emot varandra. Den tiden borde vara förbi.

Så ha vi då nått fram till gudstjänsten i templet, där, varest församlingens sång har möjlighet att klinga ut som aldrig eljest.

Vad jag då först ville ha sagt är, att det tillkommer prästen att göra ett psalmval, som inte bara passar för dagens texter och predikan utan som även ur sånglig synpunkt är användbart. Detta har så ofta påpekats, men jag vill ytterligare understryka, att denna synpunkt, om och om igen förbises. Det är ju ingen mening med att välja en ur melodisk synpunkt okänd och svårsjungen psalm, även om den aldrig så väl passar till texten. Vem är tillfredsställd därav? Icke är kantorn det och icke heller församlingen.

Åtskilligt mycket otrevligare har situationen blivit efter de nya psalmernas tillkomst. Dessa ha än mer lockat prästerna in på felaktiga vägar vid val av psalmer. Det är ju fullständigt meningslöst — att t. ex. tillsammans med fyra vackra och hederliga koraler sätta in en amerikansk sång, som "Jag vet en port, som öppen står" bara med den förklaringen, att "folk tycker så mycket om att sjunga den".

Men — huru råda bot på detta missförstånd? Ja — till en del skulle jag vilja ge prästerna den anvisningen att rådgöra med sin kantor om psalmvalet. Men detta bara till en del ty jag är icke övertygad om, att alla inom vår stora kår ha den rätta synen på denna viktiga sak.

I många kyrkor ha man numera s. k. koralkörer på orgelläktaren. För min del har jag prövat på detta under de senaste åren men har icke alltid känt tillfredsställelse därmed. Jag vet dock, att vi tillsammans ha gjort vårt allra bästa, att vi ha sjungit på ett sätt, som borde ha väckt mångas eftertanke och, som jag tror, t. o. m. ha tvingat en och annan att öppna sin mun. Ofta har jag emellertid även haft den känslan, att körens sång verkat uppvisning, kanske t. o. m. privilegium, som åstadkommit viss uppmärksamhet hos den stumma menigheten. Koralkören skall ju vara till stöd och hjälp samt uppmuntra till sång. Jag vet, att man på sina håll delar upp koralkören och placerar den på olika platser i kyrkan. Jag

har inte själv provat det, men det förefaller som om den då skulle ha större möjlighet att fylla sin uppgift.

Och så till sist några ord till kantorn-organisten.

Biskop Eklund talade vid kyrkosångsfesten i Linköping över ämnet "Till högmässa". Han sade då bl. a.: "Prästen skall vara med om den högmässa, där han fungerar". Jag ville här säga, att detta i lika hög grad måste gälla oss kyrkomusici. Att vara med om en högmässa innebär, för att använda biskopens egna ord, "ett levande personligt mottagande och ett levande personligt givande och medverkande, det ena innerligt förenat med det andra".

Vi kyrkomusici måste känna, att vi vilja medverka till att skapa en vacker gudstjänst; vi måste förstå, att vi, som ha den musikaliska utformningen i vår hand, med liv och själ, med religiöst allvar gå till vår uppgift. Detta gäller oss alla, vi må vara de nödortvigt utbildade eller de konstnärligt framstående.

Det är oss icke obekant, hurusom sången och musiken kan lyfta gudstjänsten upp på ett högt plan. Och vad det nu särskilt gäller församlingssången, så vill jag påstå, att mannen vid orgeln, som besitter det rätta sinnet, kan med sin röst och sitt spel tvinga sinnena till eftertanke, kan framkalla de känslor, som lättare än andra medel nå till vårt mål, församlingssångens höjande.

Få vi alltså utgå ifrån, att det bland oss kyrkomusici finnes en allvarlig och ivrig strävan i arbete för församlingssångens höjande, då måste det arbetet bära frukt, även om denna sent skall visa sig.

John Nordquist.

Kantorsproven.

När några organister och kantorer från Bjärne, Södra och Norra Åsbo och Södra och Norra Luggude kontrakt inom Lunds stift i fjol voro samlade till gemensamt kontraktsmöte för att diskutera de frågor, som det året voro utsända, för att sedermera behandlas å ordinarie årsmöte med Lunds stifts organist- och kantorsförening, förekom även den frågan vad stiftsföreningen borde uppställa för diskussionsämnen vid det fjärde allmänna mötet, vilket nu i dessa dagar äger rum i Stockholm. För min ringa del framhöll jag för mina kolleger att vi borde vid något tillfälle avhandla vad som bör göras för att avvärja det allt mer tilltagande bruket att vid organist- och kantorsprov, till den allmänna gudstjänsten foga ett veritabelt konsertprogram. Jag kunde ej då ana att herrar kommitterade för detta allmänna möte skulle så beakta mitt förslag, att det blivit föremål för diskussion. Jag får på det varmaste uttala min stora tacksamhet för den ära som härigenom vederfares mig och mitt förslag till diskussionsämne.

Upprinnelsen till mina reflektioner sträcker sig långt tillbaka i tiden. Genom en mycket god vän, numera avliden kyrkoherde, blev jag under-